

Toekomstverkenning Vergrijzing

Agenda voor de toekomst

We hebben geprobeerd de grijze Overijsselse samenleving van de toekomst te schetsen, door middel van een trendanalyse, scenario's en het onderscheiden van feiten en mythen. Wat leveren deze beelden aan toekomstige beleidsopgaven op?

1. Grote verschillen tussen gemeenten

De vergrijzing verloopt sterk verschillend in Overijssel. Grote gemeenten en de 'biblebelt' zullen in 2040 ca. 20% 65+ers kennen, dorpen in het landelijke gebied kunnen tot bijna 40% 65+ers tellen. Dat betekent dat de maatschappij verandert.

2. Tweedeling Overijssel

Er zijn gebieden in Overijssel waar een aantal ontwikkelingen dreigen samen te komen: krimp, vergrijzing, weinig economische dynamiek – waardoor kansrijke bevolkingsgroepen wegtrekken. Er is reden om extra aandacht aan de economische vitaliteit van deze gebieden te geven.

3. Tweedeling 'have's' en 'have not's'

Het aandeel ouderen met meer inkomen, hogere opleidingen en meer ontplooiingskansen neemt toe. Toch past sjabloondenken niet. Overheden moeten ook rekening houden met een aandeel ouderen dat arm is, en kansarm. Daarbij gaat het om geld, maar ook – en belangrijker - om netwerken en opleiding. Hoog – en laagopgeleid leeft nu al in veel opzichten in twee verschillende werelden. Dat wordt erger in een complexere samenleving.

4. Nieuw Noaberschap

Het wordt een opgave om na te denken over nieuwe manieren van mantelzorg. Met de vergrijzing neemt de vraag naar zorg toe. De groei van het aantal alleenstaanden accentueert deze vraag nog. De vraag naar mantelzorg zal groot zijn. Hebben we voldoende mantelzorgers – zonder dat deze overbelast raken of afhaken vanwege het te verplichtende karakter van de zorg? Er wordt veel verwacht van de (digitale) netwerksamenleving in dit opzicht. En wellicht zijn er ook inderdaad kansen om via *social media* netwerken te scheppen waarin mensen in vrijheid mantelzorg kunnen geven, maar zich niet hoeven verplichten. Aan de andere kant vereist juist zorg ook hechte, vertrouwde relaties. Kunnen we die 'sterke verbanden' in onze moderne en vluchtige maatschappij vorm geven?

5. Dementievriendelijke maatschappij

Het aantal dementen in Overijssel zal tot 2030 met 60% stijgen tot ruim 25.000. Dit betekent dat de vraag naar (kleinschalige) intramurale zorg zal toenemen. Deze stijgende vraag kan gedempt worden door mensen met dementie langer in de maatschappij te laten functioneren. Dit vereist systeemveranderingen in ons denken over dementie. Het vereist ook een herontwerp van de wijze van financiering van de zorg.

Maatschappelijk gezien kan er fors bespaard worden door een vermindering van de kosten van de AWBZ op het moment dat bijvoorbeeld gemeenten en corporaties de maatschappij 'dementievriendelijk' inrichten. Zij hebben op dit ogenblik daar echter beperkte middelen voor. Ook de financiering van de bouw van kleinschalige woonvoorziening vraagt in de toekomst waarschijnlijk nieuwe stroomlijning.

6. Van curatieve naar preventieve gezondheidszorg

De ontwikkeling naar preventieve gezondheidszorg is bijna onvermijdelijk gezien het grote beroep dat op de zorg gedaan zal worden, en de krappe arbeidsmarkt. Dit zal waarschijnlijk extra taken op lokaal niveau met zich meebrengen, en zeker ook ethische discussies oproepen. Dit vergt verandering in denken: we kijken nog steeds naar wat mensen *niet* kunnen in plaats van naar wat ze *wel* kunnen. En ook hier is herontwerp van financieringsstromen aan de orde, want geldstromen zijn veelal geënt op de curatieve zorg. Preventie is snel onderwerp van bezuinigingen.

7. Zorg als economische factor

De ontwikkeling naar kleinschalige, kwalitatief hoogstaande zorgvoorzieningen, voor de bovenregionale en ook internationale markt, biedt kansen voor Overijssel. Gespecialiseerde ziekenhuizen, al of niet commerciële zorgvoorzieningen, toponderzoek, gecombineerd met de natuur en een goede bereikbaarheid: het zijn concurrerende perspectieven.

8. Onderwijs als groeimarkt

Het onderwijs krijgt een nieuwe impuls door de vergrijzing. Ten eerste is ouderenederwijs een groeiende markt voor instellingen – en heeft de maatschappij als geheel er baar bij dat ouderen op die manier langer kunnen participeren. Ten tweede zal het ‘intergenerationeel leren’ toenemen.

9. De vierde levensfase

De maatschappelijke participatie van ouderen neemt toe. Zij zijn vitaler en beter opgeleid dan de ouderen van vroeger, maar daarnaast heeft de Overijsselse maatschappij ze gewoon nodig. Anders wordt de druk op de toch al kleine beroepsbevolking, die vaak ook nog voor kinderen moet zorgen, gewoon te groot. Er zal een maatschappelijk debat komen over de vragen die de maatschappij aan ouderen tussen de 65 en 75 jaar kan stellen.

10. Anders werken

De beroepsbevolking krimpt. De arbeidsmarkt zal daar op in spelen: immigratie uit het buitenland of andere delen van Nederland, productiviteitsverhoging door de inzet van technologie, verhoging arbeidsparticipatie, ‘jobcrafting’, flexibilisering van de arbeidsmarkt door inschakeling ouderen, educatie. Beleid als gevolg van vergrijzing hoeft niet altijd ouderenbeleid hoeft te zijn. Overheden en het bedrijfsleven zullen hier actie op gaan ondernemen. In de specifieke omstandigheid van Overijssel, een provincie die altijd al last heeft om arbeidskrachten vast te houden, kan de krimp van de beroepsbevolking extra lastig zijn.

11. Silver Economy

Zorg en onderwijs zijn maar twee voorbeelden van de silver economy. Communicatiediensten (ouderen zijn even actief op Internet als de jeugd) en de beleveniseconomie zijn ook belangrijke toekomstige markten. Ouderen hebben relatief veel geld en vermogen. Overijssel kan daar van profiteren. Tegelijk moeten we ook de verandering van smaken onderkennen. Het feit dat huidige ouderen graag in Twente fietsen, betekent niet dat de huidige 50-ers daar over 20 jaar naar verlangen.

12. Drentenieren in Overijssel?

Er is een stroom van ouderen vanuit het Westen naar het Oosten. Maar verwacht er niet te veel van. Steden verwachten ouderen vanwege de voorzieningen. Dorpen verwachten ouderen vanwege de omgeving. De praktijk is dat ouderen vooral *niet* migreren, en pas op zeer hoge leeftijd en vaak gedwongen door lichamelijke beperkingen verhuizen.

13. Woningen voor ouderen? Ja, maar...

Er komt een grote opgave aan in termen van woningbouw voor ouderen. Deze zal eerst en vooral bestaan uit de aanpassing van bestaande bouw: ten eerste omdat er betrekkelijk weinig nieuwbouw zal zijn, ten tweede omdat ouderen in hun eigen woning zullen willen blijven wonen. Dit kan een forse aanslag op de WMO betekenen. Daarnaast zal na 2015 de vraag naar intramurale zorg toenemen. Dat vergt ruimtelijke inpassingen. Tot slot: er zal vraag zijn naar specifieke ouderenwoningen. Die is beperkt. Ouderen zijn in hun vragen minstens even divers als jongeren. Toch is het wellicht goed om na te denken over de ruimtelijke inpassing van kangeroowoningen, collectief opdrachtgeverschap voor kleinere gemeenschappen van ouderen, tijdelijke woningen op het erf, etc.

14. De Openbare Ruimte

Vermoedelijk komen er met de grotere cohorten ouderen ook nieuwe wensen ten aanzien van de toegankelijkheid en (verkeers)veiligheid van de openbare ruimte. Het is de vraag in hoeverre overheden daar aan kunnen voldoen.